Fransk kärnvapenstrategi

av Lars Wedin

Résumé

The nuclear bombings of Japan in 1945 initiated a new strategic era. French Admiral Castex was one of the first, already in 1945, to understand that the "bomb" could be seen as a strategic equaliser; making the weak dangerous for the strong. This insight became the foundation for the French nuclear forces that were developed from the mid-fifties. This article describes the debate – mainly between the philosopher Aron and the "four generals of the apocalypse": Ailleret, Gallois, Beaufre and Poirier – that eventually forged the French nuclear doctrine. The main theme of this doctrine is still unchanged: "from the weak against the strong", the quest for strategic autonomy, the refusal to see nuclear weapons as a battlefield weapon, as well as the understanding that deterrence cannot be shared. Generally, there is a consensus in France that nuclear deterrence is necessary. There are, however, some voices pleading for abandoning of the nuclear forces. Finally, the article describes some of the important requirements that the possession of nuclear weapons implies.

SVERIGES EVENTUELLA MEDLEMSKAP i Nato har lett till att kärnvapenfrågorna åter aktualiserats. Eftersom Frankrike[1] har en annorlunda syn på dessa än Nato kan det vara av intresse att något beskriva den franska kärnvapenstrategin och de teorier denna bygger på.

En biavsikt är att visa på komplexiteten i en avskräckningsstrategi byggd på kärnvapen. Det är inte fråga om "kärnvapen vid min dotters dagis" som någon sagt i den förvirrade debatt som föregått Sveriges Natoansökan.

President Macron sade i ett tal den 7 februari 2020:

> Vår kärnvapenavskräckning förblir, som en sista utväg, nyckeln till vår säkerhet och garantin för våra vitala intressen. I dag, liksom tidigare, garanterar den vårt oberoende, vår frihet att bedöma, besluta och handla. Den förbjuder motståndaren att satsa på framgång genom upptrappning, hotelser eller utpressning.

Den franska kärnvapenstrategin bygger på tre grundstenar. Ett "aldrig mer krig på fransk mark" efter de tre katastroferna 1870, 1914 och 1940. Erfarenheterna från Suez-krisen 1956, "inbördeskriget" i Algeriet samt Berlin-krisen 1962 som alla visade att det inte går att lita på USA. och därmed övertygelsen att USA inte kommer att riskera Washington eller New York för att skydda Frankrike med sina kärnvapen – "avskräckningen kan inte delas". Härtill kom de Gaulles starka vilja att ge Frankrike strategisk autonomi.

Inledande tankar

Kärnvapeninsatserna mot Japan 1945 utgör en brytpunkt i den strategiska utvecklingen. Det tog tid innan politiker och militärer började förstå vad det nya vapnet betydde; var det ett "vanligt" vapen, fast kraftigare, eller något helt nytt?

De franska filosoferna var bland de första att seriöst diskutera dessa frågor. Jean-Paul Sartre skrev exempelvis i oktober 1945 att ”Efter Guds död tillkännages människans död. Nu är min frihet renare”.

Med filosoferna följde också ”myten om bomben”; rädslan för bomben användes av supermakterna, särskilt Sovjetunionen, som en del av en indirekt virtuell strategi mot befolkningarna. De massiva ”fredsdemonstrationerna” i Västeuropa var åtminstone delvis ett resultat av denna strategi. Den svenska debatten visar tydligt att denna strategi inte är död.

En av de första strategiska analyserna gjordes av amiral Castex som 1945 skrev att kärnvapnen utgjorde en utjämningsmekanism: de gör det möjligt för små stater att slå mot stora stater på ett effektivt sätt. Den franska strategins grundsten ”*du faible au fort*” – från den svage mot den starke – är byggd på denna idé.

Vapenutvecklingen

Den franska kärnenergiforskningen inleddes när de Gaulle var chef för den provisoriska franska regeringen 1945. Men politiska stridigheter fördröjde den egentliga starten av verksamheten. Den femårsplan som antogs 1952 förutsåg dock en anskaffning av kärnvapen.

1956, samma år som Suezkrisen, fattades det slutgiltiga beslutet att utveckla kärnvapen. Året därpå beslutades att man skulle skaffa missiler. Från början har man troligen strävat efter att förvärva ubåtslanserade robotar (SLBM).[2] Denna teknik var ännu inte mogen, så man tog ett mellansteg, strategiska mark-till-mark-ballistiska robotar (SSBS)[3] installerade på *le plateau d’Albion* i Sydfrankrike och operativa 1971. Initialt bestod kärnvapenstyrkan dock av bomber, burna av flygplan typ Mirage IV. Tillsammans skulle strategiska atomubåtar (SNLE),[4] Mirage IV och SSBS utgöra FNS, *Force Nucléaire Stratégique* (kärnvapenstyrkan). Den markbaserade komposanten (SSBS) lades ned 1996.

Den första atombomben sprängdes 1960 och den första vätebomben 1968. Med en 50-procentig verkan ansågs FNS år 1970 kunna döda 14-18 miljoner människor. År 1985 skulle FNS troligen kunna döda nästan 50 miljoner människor, lika många som Frankrikes befolkning.

Mellan 1959 och 1993 hade Frankrike ett taktiskt kärnvapen, eller med fransk nomenklatur ett substrategiskt kärnvapen: först amerikanska Honest John, sedan inhemska Pluton och till sist Hadés.

Idag har Frankrike fyra strategiska atomubåtar (SNLE) var och en med 16 robotar typ M51. Varje robot har 10 oberoende stridsdelar (MIRV)[5] och har en räckvidd om 9 000 till 10 000 km samt en styrka om 100 kT.[6] En ubåt är alltid på patrull – sedan kriget i Ukraina bröt ut är, enligt nyhetskanalen LCI (24/5), 3 av de fyra ubåtarna till sjöss.

Den flygande komposanten utgörs av roboten ASMP[7] – en ramjetdriven robot med hastighet Mach 3 och räckvidd omkring 300 km och en styrka 300 kT. Roboten bärs av Rafaele F3 av flygvapnet (dubbelsitsig version) och det hangarfartygsbaserade marinflyget (enkelsitsig).

Doktrinutveckling

Aktörerna

Utöver general de Gaulle utgörs de viktigaste aktörerna i doktrinutvecklingen av filosofen Aron samt ”apokalypsens fyra generaler”: Ailleret, Beaufre, Gallois och Poirier.

Raymond Aron är mest känd som författare till *Peace & war: a theory of international relations* från 1962 (eng. upplaga 2003)

och *Clausewitz: philosopher of war* från 1976 (eng upplaga 1983). Han motsatte sig de gaullistiska idéerna om fransk autonomi och ville bevara samarbetet med Förenta staterna. Han blev därmed den ideologiska motståndaren till domedagsgeneralerna, särskilt Gallois och Poirier, och tvingade dessa att förfina sina argument.

General Charles Ailleret var officer i flygvapnet. Han hade tillhört motståndsrörelsen och deporterats till ett koncentrationsläger. Efter kriget tjänstgjorde han i SHAPE[8] 1950 och slogs där av USA:s dominerande roll. Han valde därför att ägna sig åt ”specialvapen” (kärnvapen, biologiska och kemiska vapen) och började främja idén om ett franskt kärnvapen. Ailleret ansvarade för de första testerna 1960 innan han 1962 utsågs till fransk ÖB (Cema),[9] en position han innehade fram till sin död i en flygolycka 1968.

General Pierre Gallois hade varit pilot i det brittiska flygvapnet under kriget. På 1950-talet hade han arbetat med kärnvapenfrågor inom Nato. Han deltog i utvecklingen av Natos doktrin om kärnvapen på slagfältet (MC 48) som antogs 1956.

1960 publicerade Gallois en bok med titeln *Stratégie de l’âge nucléaire* [Strategi i kärnvapenåldern]; den första franska boken som på allvar behandlade problemet med kärnvapenupprustning och avskräckning. Han avslutade med denna optimistiska bedömning:

> Vare sig vi vill det eller inte har vi kommit in i kärnkraftscykeln. Och den råkar tjäna oss. Eller snarare att den skulle tjäna oss om vi förstod dess lagar.

Gallois och Aron arbetade först tillsammans. Aron skrev förordet till *Strategi i kärnvapenåldern*. Senare blev de kraftigt oense. Kontroversen handlade om hur man ska förena de skyldigheter och behov som följer av idén om autonomt beslutsfattande med de lika viktiga säkerhetsskyldigheterna och behoven hos Frankrikes grannar och allierade.

Till skillnad från de andra tre ”domedagsgeneralerna” hade André Beaufre omfattande erfarenhet av operativt och strategiskt ledarskap på hög nivå. Han hade en mycket framgångsrik karriär före, under och efter andra världskriget. I Indokina var han general (marskalk postumt) de Lattre de Tassignys högra hand och under Suezkrisen ledde han den franska expeditionskåren. 1958 blev han biträdande stabschef för SHAPE. När de Gaulle utnämnde Ailleret till ÖB i stället för Beaufre lämnade denne armén. Han grundade då det franska institutet för strategiska studier [l’Institut Français d’Etudes Stratégiques]. Som strategiforskare har han lämnat viktiga bidrag till det franska strategiska tänkandet, särskilt när det gäller begreppen avskräckning och agerande. Hans *Introduction à la stratégie* (1963) och *Stratégie pour demain: les problèmes militaires de la guerre moderne* (1972) var bland de få strategiska böcker som under det kalla kriget översattes till svenska: *Modern strategi för fred och krig* från 1966 respektive *Strategi för morgondagen : det moderna krigets problem* från 1974.

Beaufre var inte en villkorslös anhängare av de franska kärnvapnen, han var mindre radikal än Gallois, Poirier och de Gaulle. Han var också mycket mer positivt inställd till Nato än de andra.

General Lucien Poirier var något yngre än sina tre kolleger – han dog 2013. Han tillbringade andra världskriget som krigsfånge och fick i fånglägret kontakt med bland andra filosofen Jean Guitton (*La pensée et la guerre*, *Tanken och kriget* som utgavs postumt 1974). Efter tjänstgöring i Indokina och Algeriet ägnade han sig från 1965 åt strategisk forskning vid Beaufres institut och blev dennes intellektuelle arvtagare. Han började

också arbeta på CPE – *Centre de Prospective et d'Evaluations* (centret för framtidsforskning och utvärdering). Där formulerade han doktrinen om *från den svage mot den starke* i en rapport som lade fast grunderna för en fransk kärnvapenstrategi: *Elements pour la théorie d'une stratégie de dissuasion concevable pour la France* (Element för teorin om en tänkbar avskräckningsstrategi för Frankrike). Rapporten godkändes av premiärminister Messmer och senare av de Gaulle. Hans ansträngningar satte dock stopp för hans karriär: kärnvapenupprustningen var inte särskilt uppskattad i armén. Hans tänkande avseende kärnvapnen sammanfattades i en bok *Des stratégies nucléaires* (Om kärnvapenstrategierna) från 1988.

Doktrinen tar form

År 1953 började Ailleret, Beaufre och Gallois att försöka intressera politikerna för kärnvapenfrågan. Samtidigt började man, i yttersta hemlighet, att utarbeta en doktrin – varvid man såg framför sig en omfattande spridning av vapnen och att dessa skulle utnyttjas som slagfältsvapen. Men politikerna var måttligt intresserade – kolonialpolitiken sågs som viktigare.

1956 lyckades Gallois intressera de Gaulle och president Mollet för kärnvapnen. De Gaulle förstod att detta vapen skulle ge Frankrike den strategiska autonomi som han sökte – bl a med tanke på erfarenheterna från Suez.

När de Gaulle blev president 1958 föreslog han att USA, Storbritannien och Frankrike tillsammans skulle utarbeta en kärnvapendoktrin för Nato. SACEUR – general Norstad – svarade med att föreslå att de tre skulle skaffa en gemensam kärnvapenstyrka men den skulle vara under amerikansk kontroll. Detta var givetvis oacceptabelt för de Gaulle.

I november 1959 höll de Gaulle ett linjetal vid *École de Guerre* (Krigshögskolan) där han presenterade sin doktrin:

> Frankrikes försvar måste vara franskt... Om ett land som Frankrike måste gå ut i krig måste det vara dess eget krig, det måste vara dess krigsinsats. Om det vore annorlunda skulle vårt land stå i motsättning till allt som det har varit sedan starten, till sin roll, till sin självkänsla, till sin själ.

Han meddelade också att Frankrike skulle ta fram en nukleär slagstyrka, en *force de frappe*. Enligt Poirier fanns det två huvudskäl för denna inriktning: autonomin och vikten av att återställa Frankrikes ställning i världen med tanke på att kriget i Algeriet sannolikt skulle förloras.

Idén om avskräckning kom 1959 från Ailleret. Begreppet hämtade han från engelskan. Avsikten med avskräckning var att undvika krig. Avskräckning skulle kräva mycket färre vapen än vad som skulle behövas för att vinna ett krig, Den vore alltså ekonomiskt genomförbar. Han definierade här den grundläggande skillnaden mellan en tvångsstrategi (positivt mål) och en avskräckningsstrategi (negativt mål).

Utvecklingen från 1960 och framåt av doktrinen Flexible Response, som antogs av Nato (MC 100/1) 1967, gav upphov till en omfattande debatt. Frankrike motsatte sig denna doktrin. Försvarschefen Ailleret hävdade i Natos militärkommitté 1963 att Frankrike endast kunde acceptera en "brandvägg" med konventionella styrkor. Varje passage av en viss geografisk linje skulle leda till en total kärnvapeninsats. Aillereit skapade nu CPE, se ovan, där doktrinen utarbetades.

Grundprincipen var, och är, att den enda lösningen för den svage mot de starke är att välja befolkningscentra som mål. Denna strategi, countervalue, prioriterar attacker mot fiendens befolkning och produktionsbaser

för att skapa en terrorbalans. Alternativet är counterforce, fokusera på attacker mot fiendens kärntekniska anläggningar och vapen i syfte att avväpna dem.

Det var viktigt att ha förmågan att penetrera ett eventuellt ballistiskt missilförsvar (ABM). För att öka chanserna till överlevnad måste därför kärnvapenstyrkorna bestå av en triad av mark-till-mark-, luft-till-mark- och sjö-till-mark-missilsystem. Idén om ett civilt försvar övergavs med tanke på att de sovjetiska medeldistansmissilerna kunde träffa Frankrike 800 sekunder efter avfyrningen.

I den av Poirier utarbetade doktrinen finns tre särskilt viktiga begrepp: de tre cirklarna, den kritiska aggressionströskeln och lagen om politisk-strategisk förväntan.

”De tre cirklarna” behandlar frågan om vad som kan skyddas av kärnvapenstrategin. Principen definierades i vitboken från 1966. Den inre cirkeln omfattar det franska territoriet och andra vitala intressen som skyddas av kärnvapen, den andra cirkeln motsvarar resten av Europa och den tredje är kopplad till franska intressen utanför Europa. Poirier definierade de tre cirklarna på följande sätt: i den första cirkeln är ordet oberoende, i den andra solidaritet och i den tredje ingripande. Om huruvida den andra cirkeln också skulle kunna omfattas av kärnvapenavskräckningen har varit en återkommande fråga i fransk politik.

”Den kritiska aggressionströskeln” behandlar det vi idag kallar för gråzon. Risken, som Poirier såg det, var att angriparen, d v s Sovjetunionen och Warszawapakten, skulle använda en ”kronärtskocksstrategi”. Denna definierades av Beaufre och innebär att angripen tar små steg, vart och ett under nivån totalt krig, men som successivt beskär den angripnes handlingsfrihet. Det var en sådan strategi som Hitler använde under åren 1933–39.

Med hjälp av en kronärtskocksstrategi skulle angriparen alltså kunna kringgå avskräckningen. Det gällde därför att ha ett tröskelförsvar som kunde tvinga fienden att antingen eskalera över tröskelns nivå eller avstå. Den franska armén skulle därför upprätta en kritisk aggressionsgräns så att den kunde hantera hot på låg nivå

Var i våldsspektrumet som tröskeln låg måste givetvis vara hemligt. Om detta tröskelvärde överskrids utlöses hotet om repressalier. Detta innebär att strategin bygger på principen ”allt eller inget”, den enda möjligheten för ”den svage mot de starke”. Det bör här noteras att den franska strategin inte byggde på en förmåga till ett andra slag (second strike), utan riktades mot varje hot mot Frankrikes vitala intressen, i första hand dess territorium, oavsett om det rörde sig om hot som uppstod genom användning av konventionella vapen eller av kärnvapen.

Poirier accepterade inte tanken på kärnvapen som ett slagfältsvapen. Men för att undvika att direkt behöva gå över till ett strategiskt kärnvapensvar på en aggression över den kritiska aggressionströskeln införde han begreppet en sista varning (*ultime avertissement*) som bestod av ett slag med taktiska kärnvapen mot de framryckande fientliga landstyrkorna. De taktiska kärnvapnen skulle alltså stödja den strategiska avskräckningen eftersom de möjliggjorde ett ”test” av fiendens avsikter. Genom att ingripa med dessa skulle fienden tvingas ”visa sina kort”.

Poiriers tanke om avskräckning bygger på att den rationella aktören bara agerar om han bedömer den troliga vinsten som högre än den risk man tar, och i kärnvapensammanhang är risken mycket hög. Detta är andemeningen i ”lagen om politisk-strategisk förväntan”. Lagen beskrivs i formeln nedan.

$F_a=V_a/R_a$.

Här är F= Den politiskt-strategiska förväntan i en konflikt mellan aktörerna a och b. V= förväntad vinst; R= risk.

Formeln kan utvecklas enligt följande:

$F_a = V_a/R_a = E_a \times P_1/C_a \times P_2$

Här är E_a= värdet för aktören a av målet E i konflikten med b. P_1= sannolikheten att målet E kan förvärvas eller behållas gentemot aktören b.

Ca= kostnaden för aktören a att förvärva eller behålla E. P_2= sannolikheten att denna kostnad faktiskt uppstår.

Den rationelle beslutsfattaren a söker givetvis att nå $F_a > 1$ eller $Fb < 1$ beroende på om man är i offensiv eller i defensiv mod.

Mitterrand valdes till president 1981. Året därpå publicerades en ny doktrin som innehöll betydande ändringar. Idén med de tre cirklarna bibehölls, men förändringar infördes, särskilt när det gäller den andra cirkeln. Den andra cirkeln skulle hädanefter omfatta konventionella och taktiska kärnvapenstyrkor i ett begränsat syfte: ”tester” som syftar till att varna fienden för att kärnvapenkriget inte var långt borta, vilket gjorde det möjligt att göra kopplingen till strategisk avskräckning. I oktober 1984 ändrades begreppet taktiska kärnvapen till förstrategiska kärnvapen för att göra dem mer förenliga med strategisk avskräckning. De skulle användas i stor skala vid ett visst tillfälle, som en sista varning, och inte på krigsskådeplatsen som termen ”taktisk” innebar. När det gäller den tredje cirkeln förutsåg den nya doktrinen konventionella vapen, även om uttrycket ”total avskräckning” för många tycktes innebära att kärnvapen skulle kunna användas.

1988, efter det att Euromissilkrisen lösts genom fördraget om kärnvapen med medelräckvidd (INF), inledde den franske försvarsministern en debatt om en strategisk och mobil kärnvapenmissil som ersättning för den strategiska missilbasen (SSBS) på Albionplatån. Målet var naturligtvis att öka chanserna att överleva mot det sovjetiska hotet. Denna typ av system hade också diskuterats i USA. Mitterrand var dock starkt emot det, dels av politiska skäl (t ex risken för demonstrationer från miljöorganisationer), dels av strategiska skäl. Om Sovjetunionen planerade att angripa Frankrike skulle man först tvingas förstöra SSBS, vilket tydligt skulle avslöja dess avsikter. Frankrike skulle då kunna slå tillbaka med sina ubåtsburna missiler.

Doktrindebatt och fortsatt utveckling

Diskussioner om kärnvapendoktriner får ofta ett overkligt drag. Poirier påpekade att effekten av en avskräckningsdoktrin endast kan verifieras negativt, d v s när den misslyckas på grund av bristande trovärdighet. Å andra sidan är man aldrig riktigt säker på varför det fungerar. Eftersom inget land, lyckligtvis, har använt kärnvapnen i en reell strategi vet ingen riktigt vad som skulle hända efter det att ”brandväggen” en gång genombrutits. För Poirier var avskräckning en sak – om den misslyckades inträffade en helt ny situation.

Kärnvapnen diskuterades livligt under 1960-talet, nedan några axplock ur det som gått till historien som den ”stora debatten” – *le grand débat*.

Varför ville Frankrike ha kärnvapen? För det första sågs de som en jämlikhetsskapande faktor: de gör det möjligt för små stater att slå mot stora stater på ett effektivt sätt. För Gallois innebar denna förmåga att även relativt svaga stater kunde skydda sig mot väpnade angrepp genom att ha en nukleär vedergällningskapacitet. Det innebär också att det uppstår en viss jämlikhet mellan stora

och små stater. Gallois förklarade detta med följande teorem: (D=Pfu X nV) innebär att förstörelsen D är en funktion av den enorma förstörelsekraften (Pfu) multiplicerad med ett litet antal bärare (nV). Tidigare var eldkraften (pfu) för liten och därför behövdes ett stort antal bärraketer (Nv).

Innehav av kärnvapen medför oberoende. Redan 1950 hade Ailleret dragit slutsatsen att Frankrike tack vare kärnvapen skulle få ett självständigt försvar. Efter Suezdebaclet drog Beaufre mer eller mindre samma slutsats: en stat som inte har kärnvapen har ingen handlingsfrihet gentemot en kärnvapenmakt. Det var just med detta argument om självständighet som Gallois hade lyckats övertyga de Gaulle om att atombomben borde anskaffas. Å andra sidan var han skeptisk till USA:s säkerhetsgaranti och hoppades att bomben skulle förhindra ett nytt debacle typ år 1940. Slutligen skulle innehav av kärnvapen ge Frankrike ett visst diplomatiskt inflytande.

Märkligt nog, kanske, användes de svenska och schweiziska kärnkraftsprogrammen för att rättfärdiga det franska programmet. Aron skrev:

> Vilken jätte skulle attackera en svensk eller schweizisk dvärg om kostnaden för attacken är några förstörda stadsdelar i Moskva eller Leningrad?

Gallois och Beaufre hävdade att avskräckning var ett sätt att bevara fred och territoriell säkerhet. Effekten var psykologisk. Tanken är att angriparen ska väga för- och nackdelar mot varandra, med risken att kärnvapen används, och därmed konsekvenserna, å ena sidan, och den potentiella vinsten å andra sidan. Om avskräckningen fungerar, fattar han beslutet att avstå. Detta är förmodligen anledningen till att Poirier ansåg att Beaufre är en av fäderna till doktrinen om avskräckning.

Beaufre diskuterade kärnvapen som avskräckningsmedel (negativt mål) och som tvångsmedel (positivt mål), även om han inledningsvis hänvisade till tvångsmedel som positiv avskräckning. Poirier å andra sidan menade att det är viktigt att göra en strikt åtskillnad mellan avskräckning, d v s en strategi för att undvika krig, och aktivt försvar i händelse av att avskräckningen inte fungerar. Därför definierade han avskräckningsstrategin som en förebyggande strategi vars syfte är att få en potentiell angripare att avstå från militära åtgärder genom att hota honom med en kärnvapenrepressalie vars fysiska konsekvenser skulle utgöra en oacceptabel risk i förhållande till de politiska mål som han vill uppnå.

I detta resonemang är frågan om vikten av det politiska målet jämfört med risken för repressalier central. Både Beaufre och Gallois tar upp denna fråga. För Poirier är den grundläggande när han formulerar den franska doktrinen om den svage mot den starke: för att en handling ska vara rationell måste den förväntade vinsten vara större än rädslan för förlust. Detta medför ett element av osäkerhet, vilket enligt Beaufre är den viktigaste faktorn för avskräckning. För Poirier är det just osäkerheten som ligger till grund för idén om effektiv avskräckning från den svaga mot den starka. En absolut säker avskräckning skulle vara en absurd idé ur strategisk synvinkel.

Vilka egenskaper bör en avskräckande styrka ha? För det första måste den kunna reagera (förmåga till andraslag). För det andra måste den kunna tränga igenom motståndarens försvar, och motståndaren måste vara medveten om detta. Riposten måste nästan vara automatisk. Och framför allt bör frågan om vedergällning inte vara en fråga för politisk diskussion. Andraslaget måste också ha tillräcklig destruktiv förmåga. För

att vara avskräckande måste reaktionen vara riktad mot angriparens befolkning. Å andra sidan måste angriparens första anfall rikta sig mot offrets vedergällningsstyrkor. Detta är en grundläggande paradox.

Gallois hänvisar upprepade gånger till folkets vilja. Avskräckning är en funktion av ”Värdet av avskräckningsinstrument X Viljan att använda det om så behövs”. Gallois tvivlade inte på den första delen av ekvationen, men på den andra. Och detta berodde till stor del på resultaten av Sovjets psykologiska krigföring.

För de fyra generalerna innebar kärnvapnen att Frankrike äntligen fick det skydd som landet länge saknat. Detta skydd kan dock endast gälla landets vitala intressen. För Gallois och Poirier motsvarade landets vitala intressen det nationella territoriet och dess befolkning. För Poirier var den militära strategins främsta mål att skapa och bevara beslutsfattande autonomi, för när ett folk inte har beslutsfattande autonomi kan det inte genomföra sina politiska projekt.

Beaufre trodde inte på det grundläggande valet i avskräckningsstrategin, nämligen möjligheten för ”de svaga” att slå tillbaka mot ”de starka”, eftersom detta skulle vara liktydigt med självmord. Allt måste göras för att undvika ett sådant resultat. Den direkta konsekvensen av detta resonemang är att båda parter måste begränsa sina handlingar. Poirier förkastade detta självmordsargument. De starka har ingen anledning att hämnas på de svaga genom att vidta åtgärder som skulle förstöra de svaga. Om den starka parten gjorde det skulle den förstöra just det som den hade velat uppnå i konflikten, och den har ingen rationell anledning att göra det. Detta resonemang är en nyckelfråga i den franska doktrinen – och enligt artikelförfattarens mening inte självklart. Resonemanget innebär att man utgår från att den starke är verkligt rationell eller snarare att han delar den franska uppfattningen om rationalitet. Det finns idag bevis för att detta inte var fallet i Sovjetunionen.

Aron förespråkade en lösning som låg halvvägs mellan massiv vedergällning och ett flexibelt svar, som skulle möjliggöra både lokalt försvar och användning av kärnvapen och som skulle vara acceptabel för både amerikaner och européer. För Aron var avskräckning den sista lösningen. Inför det kommunistiska blocket kunde västvärlden varken räddas genom ett krig, eftersom en seger var omöjlig, eller genom kapitulation. Avskräckning var därför den enda lösningen. En kapitulation skulle tillfälligt ha undanröjt risken för avskräckning för tiotusentals människor. Det var därför nödvändigt att övertyga sig själv om att de värden som skulle gå förlorade med de västerländska civilisationerna motiverade faran med avskräckning. Den som aldrig har frågat sig själv om det finns en enda fråga som är jämförbar med faran för kärnvapenkrig ”är inte värd namnet människa”.

Kärnkraftsförespråkarna uppskattade inte alls Arons åsikter. Gallois skrev att Aron fick betalt av CIA som stödde hans motstånd mot de Gaulles kärnvapenprogram. Enligt Poirier stödde USA antigaullistiska partier eftersom de senare ofta var proamerikanska. Det fanns, och finns, en stark koppling mellan antiamerikanism och gaullism.

Dessa idéer leder i sin tur till frågan om avskräckning och allianser. För Ailleret visade erfarenheterna från de kubanska och algeriska kriserna att Frankrike inte kunde räkna med stöd när så behövdes. Gallois skrev:

> Å andra sidan försvagar samma kärnkraftslogik avskräckningspolitiken när den tillämpas till förmån för en tredje part.

Poirier var av samma åsikt. Man drog slutsatsen att Frankrike inte kunde räkna med

att USA (eller Nato) skulle ge igen och att landet måste ha en egen kärnvapenstyrka.

Beaufre närmade sig frågan från en annan synvinkel. Vad innebär uppkomsten av en tredje, svagare kärnvapenmakt (d v s Frankrike) för det bilaterala avskräckningsförhållandet mellan supermakterna? Han hävdade att det ger större stabilitet och avskräckning. Detta förutsätter dock att ”den tredje partnern” (förmodligen Frankrike) ingår i en allians och att det finns en nära samordning av kärnvapenstrategin mellan de två allierade. I motsats till idén om en försvagning av alliansen anser Beaufre att framväxten av den ”tredje partnern” kommer att tvinga de allierade till ett närmare förhållande. Beaufre är också tveksam till en avskräckning från den svage mot den starke och anser att ett sådant förhållande i slutändan kommer att leda till en omvänd situation: ”den svagaste får avskräckning och den starkaste får handlingsfrihet”.

Hela argumentet om avskräckningens trovärdighet bygger på det faktum att den aldrig har testats: detta är avskräckningens ”jungfrulighet”. Är det rimligt att den är giltig på lång sikt? Eller kommer effekten av avskräckning att försvinna så småningom eftersom människor vänjer sig vid den? Vi kan bara konstatera att det kalla kriget lyckligtvis tog slut innan detta inträffade.

Under det kalla kriget användes kärnvapen endast en gång, och det var som en del av en ”virtuell tvångsstrategi”, för att använda Poiriers uttryck, d v s övertalning genom hot. Detta skedde vid tiden för det sovjetiska hotet mot Frankrike och Storbritannien i samband med krisen i Suezkanalen 1956. I övrigt användes kärnvapen endast som en del av avskräckning. Här har det skett en stor förändring – Ryssland använder ofta och gärna sina kärnvapen i sin virtuella strategi, vilket vi sett flera exempel på under kriget i Ukraina. Det är till och med så att kärnvapenhotet används så ofta att ”vi” vant oss.

Den amerikanska strategin ”massiv vedergällning” var svår att genomföra i praktiken. Aron trodde runt 1954 att de två supermakternas atombomber skulle neutralisera varandra och att detta gynnade uppkomsten av det som snart skulle kallas revolutionskrig. Detta gör honom till en föregångare till begreppet begränsat krig. Aron drog två slutsatser: för det första att kärnvapendoktrinen måste innehålla graderade svar, och för det andra att taktiska kärnvapen måste kunna användas utan att nödvändigtvis leda till ett allmänt krig. Beaufre skulle senare teoretisera denna idé i sin indirekta strategi.

Under sin presidentvalskampanj hävdade Kennedy att en allt-eller-inget-strategi med massiva vedergällningar reducerade de möjliga utfallen till två: apokalyps eller kapitulation. Teorierna bakom detta koncept utvecklades vid ett seminarium på Harvard 1960, där Aron deltog.

Samma år tog Ailleret upp frågan om Flexible Response i en artikel som var en transkription av ett tal han höll vid Nato Defence College. I den förklarade han att Frankrike var starkt emot vissa aspekter av det flexibla svaret, särskilt idén om ett europeiskt försvar som uteslutande bygger på konventionella medel.

Ailleret skriver att konventionella stridskrafter verkligen behövs eftersom kärnvapen inte kan användas i alla situationer: för att försvara andrahandsintressen och som ett komplement till kärnvapen för att befästa de resultat som uppnåtts med kärnvapen.

Ett modernt krig mellan kärnvapenmakterna kunde bara vara ett totalt krig, konstaterade han. Ett konventionellt svar på en aggression är endast tänkbart om det finns en maktbalans. Samma sak gäller för begränsade kärnvapeninsatser. Ett graderat svar är endast möjligt i en sådan situa-

tion. I Europa skulle denna typ av försvar inte stoppa Warszawapakten. Ailleret menar att detta scenario är oacceptabelt. Med det flexibla svaret blir krig möjligt eftersom doktrinen innebär att konventionellt krig är möjligt, vilket gör försvarskostnaderna för höga. Den bästa lösningen är därför ömsesidig avskräckning.

I praktiken skulle det dock vara svårt att bedöma om en aggression förtjänar ett kärnvapensvar eller inte. Ailleret föreslog att alliansen tog på sig ansvaret för försvaret med ett begränsat antal enheter längs det område som ska försvaras. Om dessa enheter skulle komma i strid utlöste de en kärnvapeninsats, med vapen som var grupperade och skyddade bakom fronten. Ailleret formulerade här Natos strategi för ett framskjutet försvar, där de första styrkorna skulle utgöra en snubbeltråd. Fördelen med denna strategi var enligt Ailleret att västvärlden inte skulle vara tvungen att skaffa stora mängder konventionella vapen. Som vi vet ledde detta till en stor obalans mellan USA och dess europeiska allierade, vilket fortfarande är ett politiskt problem.

Poirier hade en mycket tydlig uppfattning om dessa saker. För ett land som Frankrike är det inte aktuellt att delta i någon form av kärnvapenduell, mer eller mindre graderad. Antingen är det ingenting eller, när den kritiska tröskeln har överskridits, allt: ett totalt ingripande. Doktrinen utgår alltid från den grundläggande asymmetrin mellan de svaga och de starka.

En viktig fråga var om franska kärnvapen kunde användas för något annat än för att försvara Frankrike. Trecirkeldoktrinen innebar att endast den inre cirkeln (franska vitala intressen – *la sanctuaire*) skyddades av kärnvapen. Kärnvapen hade ingen funktion för den andra (resten av Europa) eller den tredje cirkeln (franska intressen utanför Europa).

Skulle avskräckning kunna utvidgas till den andra cirkeln? Detta var en mycket känslig fråga. Redan 1969 lade dåvarande ÖB, general Fourquet, fram idén om tre försvarslinjer: den första med konventionella styrkor, den andra med taktiska kärnvapen och den tredje med strategiska kärnvapen. Poirier ansåg att detta var ett ”slappt” koncept, eftersom det innebar ett ”styrkeprov” med fienden, vilket inte var meningsfullt i ett förhållande mellan svaga och starka. Denna fråga har sedermera återkommit med jämna mellanrum – senast av president Macron.

President Giscard d’Estaing påpekade 1974 att balansen hade tippat för mycket till förmån för kärnvapen, vilket skulle leda till att man förlorade sin handlingsfrihet i oförutsedda situationer. Kärnvapendoktrinen hade blivit rigid och hade därför förlorat sin trovärdighet. Kärnvapen borde inte bara vara ett medel för avskräckning utan också ett medel för strid. Han menade vidare att kärnvapenavskräckning borde kunna omfatta områden utanför ”*la sanctuaire*”. Dessa idéer ledde till en livlig debatt, men i slutändan genomfördes de inte.

General Méry, d’Estaings ÖB, hävdade att konceptet med de två inre cirklarna var föråldrat, eftersom Europa de facto var en strategisk zon. En kärna av hårdföra gaullister motsatte sig denna idé och betonade istället vikten av att försvara Frankrike, den första cirkeln.

Gallois hävdade att Giscard d’Estaings idé skulle leda till att Frankrikes gränser skulle försvinna och ersättas av Västeuropas gränser. Gallois skrev vidare att endast de ”svaga i anden” trodde på USA:s ”ålderdomliga” säkerhetsgaranti eller på det futuristiska projektet med europeisk integration.

Poirier ansåg att sammanslagningen av de två inre cirklarna i praktiken innebar att Frankrike förband sig till ett avancerat europeiskt försvar. Detta skulle utsätta Frankrike

för risken för repressalier. Det är endast ur den självska synvinkeln att försvara det nationella territoriet, som upphöjts till en fristad, som hotet om nukleär vedergällning eller, ur en politisk-strategisk synvinkel folkmord, kan vara trovärdigt i en potentiell angripares ögon. Det finns en verklig brytning mellan den första och den andra cirkeln. Hotet om massiva vedergällningar är endast trovärdigt för den första. Hela Poiriers teori bygger på att det är först när angriparen närmar sig den franska gränsen som risken för avskräckning uppstår. I den andra cirkeln, skyddszonen eller glacis, måste den som vill avskräcka ha militära styrkor som kan testa motståndarens aggressivitet. De är inte till för att aktivt stoppa motståndaren. Dessutom, tillade Poirier, skulle franska kärnvapen inte vara till någon nytta bland alla amerikanska bomber. Härtill kom förstås att Sovjetunionen förväntades anfalla via Östtyskland in i Västtyskland.

Giscard d'Estaing lyckades inte övervinna gaullisternas motstånd. Men under general Mérys ledning fick armén en viktigare plats utanför de europeiska gränserna, i områden där det behövdes franska styrkor med flera användningsområden. Utnämningen av general Bigeard, hjälten från Dien Bien Phu och Frankrikes mest dekorerade soldat, till statssekreterare var ett tydligt exempel på detta. Méry diskuterade också frågor om nukleär sammanhållning med Nato, vilket ledde till att ett antal avtal undertecknades. Frankrikes självständighet var fortfarande en viktig fråga, så gemensam planering var utesluten, men medlemmarna lyckades komma överens om att samordna sina insatser för taktiska kärnvapen.

Man kan säga att den doktrinära debatten slutade med en seger för de radikala, särskilt Gallois och Poirier. Beaufre och Aron, som var mer moderata, förlorade. Frankrike trodde inte på den amerikanska kärnkraftsgarantin och vägrade att acceptera det flexibla svaret. Eftersom debatten var direkt kopplad till Frankrikes förhållande till USA och Nato fick den också politiska konsekvenser: Frankrike lämnade Natos militära samarbete 1966 för att återkomma först 2009.

Varför denna långa diskussion? Jo dels för att resonemangen bildar grund för dagens franska politik och dels för att visa hur komplicerade dessa frågor är.

Utvecklingen efter det kalla kriget

Under Chiracs presidentperiod utvecklades kärnvapendoktrinen. I ett viktigt tal i juni 2001 svarade han underförstått på oron för avskräckning gentemot länderna i "syd". Chirac definierade de tre pelarna på vilka den nationella säkerheten vilar: respekten för internationell rätt, moderniseringen och europeiseringen av "försvarsinstrumentet" och kärnvapenavskräckningens hållbarhet.

Chirac lade fast ett antal grundläggande principer. Kärnvapenavskräckning är kärnan i försvaret, som den autonoma strategin bygger på. Det är en viktig stabiliserande faktor som har gjort att Europa har kunnat undvika krig under de senaste femtio åren. Avskräckning är inte riktad mot något särskilt land. Kärnvapen kan inte användas som slagfältsvapen. Å andra sidan kan Frankrike tillfoga en regional makt som kan utgöra ett hot mot europeiskt territorium oacceptabel skada. Men det betyder inte att Frankrike måste välja mellan total förstörelse och orörlighet. Man kan slå tillbaka genom att angripa ekonomiska, politiska eller militära maktcentra. Kärnvapnen bidrar dessutom till stabiliteten i Europa genom det fördrag som sedan femtio år tillbaka förenar de europeiska demokratierna, Kanada och Förenta staterna (d v s Nato). Observera att

Chirac här ser Europa som en särskild enhet inom alliansen.

Den dåvarande försvarschefen Bentégeat tog i november 2002 upp frågan om avskräckning var möjlig mot ”skurkstater”. Han hävdar att även dessa stater är känsliga för hot mot sina maktcentra. Av denna anledning uppdaterades avskräckningspolitiken inom ramen för principen om icke-användning, så att Frankrike skulle kunna motstå alla former av utpressning. Avskräckning omfattade nu inte bara kärnvapenattacker utan även kemiska och biologiska attacker.

President Chirac tog åter upp kärnvapendoktrinen i januari 2006. Hans uttalande väckte stort intresse eftersom han underströk att det är möjligt att använda kärnvapen. Han skrev att det var kärnvapenavskräckningen som garanterade ladets vitala intressen. De var en del av den förebyggande strategin och förblir den grundläggande garantin för landets säkerhet i en tid när nutiden är oroväckande och framtiden osäker. Det gör det möjligt för landet att kontrollera sina åtgärder och sin politik och garanterar att de demokratiska värderingarna består.

Chirac hävdade att kärnvapenavskräckningen inte kunde skrämma fanatiska terrorister. Å andra sidan måste regeringar som tar till terrorism, och regeringar som på något sätt har för avsikt att använda massförstörelsevapen mot Frankrike, vara medvetna om att de kommer att få ett hårt svar. Svaret kan vara konventionellt eller av helt annan karaktär. Han fortsatte med att säga att kärnvapen aldrig kan användas som ett militärt vapen i en konflikt. Till skillnad från 2001 kopplade Chirac nu kärnvapnen direkt till den europeiska försvarspolitiken. Utvecklingen av den senare, i kombination med den ökande integrationen av medlemsstaterna och deras ömsesidiga solidaritet, gör den franska kärnvapenavskräckningen till en viktig del av den europeiska säkerheten, ansåg han.

I ett tal som hölls 2008 vid ett besök på Ile Longue, basen för de strategiska atomubåtarna, presenterade den då nyblivne presidenten Sarkozy sin vision av kärnvapendoktrinen. Han förklarade att syftet med kärnvapenavskräckning var att skydda Frankrikes vitala intressen, nämligen nationens identitet, existens och suveränitet. Kärnvapen förblir strategiska vapen, inte vapen på slagfältet. Det måste vara möjligt att använda dem mot en motståndares politiska, militära och ekonomiska centra eller att hindra honom från att agera. Frankrike har medel för att tillfoga oacceptabla skador, som dessutom är oförenliga med den potentiella vinsten av ett angrepp. Frankrike kan också inleda ett begränsat angrepp om angriparen missförstår Frankrikes vitala intressen eller dess beslutsamhet att försvara dem. Det är värt att notera att Sarkozy också hävdar att franska kärnvapen spelar en nyckelroll för den europeiska säkerheten.

Sarkozy återförde Frankrike i Natos militära samarbete utom vad avser Nuclear Planning Group – Natos organ för planering av eventuella kärnvapeninsatser.

Sarkozys doktrin innebar en återgång till försvaret av vitala intressen, som beskrivs på ett ganska vagt sätt, just för att öka trovärdigheten och handlingsfriheten. Resonemanget om den möjliga vinsten motsvarar direkt Poiriers resonemang om den politisk-strategiska förväntan.

President Macron fick en något tumultartad start på sin första presidentperiod. I sitt första linjetal om försvaret 2017 uttalade han sig närmast för kontinuitet. I sammandrag: kärnvapenavskräckningen ska bevaras och moderniseras. Den är ”ett nyckelelement i vår strategiska autonomi avseende beslut och insatsers genomförande”. Försvarsmakten ska vara i stånd att försvara nationens exis-

tens, vilket utgör kärnvapnens existensberättigande. Macron har i detta sammanhang påmint om att vissa stater – läs Ryssland och Nordkorea – ”inte tvekar att använda sina kärnvapenstyrkor i syfte att demonstrera och hota”. Han lovade att under sin mandattid ta de beslut som är nödvändiga för att bibehålla de två komponenterna i kärnvapenarsenalen: de ubåtsburna och de luftburna.

President Macron höll den 7 februari 2019 ett linjetal på Ecole Militaire i Paris. Förra gången detta hände var 1959 då De Gaulle i ett berömt tal annonserade att Frankrike skulle skaffa sig en kärnvapenstyrka – Force de Frappe.

Macron föreslog inte någon europeisk kärnvapenstyrka, vilket hade ryktats; den franska doktrinen låg fast och den var nationell, underströk han.

Det finns nu en risk, sade presidenten, att vi behöver möta en fientlig makt, kanske utrustad med kärnvapen eller allierad med en makt med massförstörelsevapen (alltså inte bara kärnvapen). Tagande av territorium, destabilisering av en partner eller allierad, ifrågasättandet av fundamenten för internationell rätt är åter aktuella hot. Frankrike kan då behöva agera, med sina allierade, i en stor konflikt, med mark-, sjö- och flygstridskrafter. Detta perspektiv är nytt.

Kärnvapenavskräckningen ska skydda Frankrike och dess medborgare mot alla hot mot vitala intressen, varifrån de än kommer och oavsett formen. Detta är en traditionell ståndpunkt.

Om någon misstar sig på fransk vilja att försvara sina vitala intressen kan *en* varnande kärnvapeninsats göras för att visa att Frankrike menar allvar. De franska kärnvapnen utgör, upprepade Macron, garanten för oberoende, frihet att bedöma, besluta och agera.

De franska vitala intressena har ”nu” också en europeisk dimension. Därför föreslog Macron en strategisk dialog med de europeiska partner, avseende den franska avskräckningens roll inom ramen för kollektiv säkerhet. Dessa kan också ”associeras” i övningar med den franska kärnvapenstyrkan, som också spelar en viktig roll för Natos avskräckning vid sidan av de amerikanska och brittiska styrkorna.

Denna inbjudan är ny. Frankrike kommer emellertid inte att dela med sig av ansvaret för beslutet om en insats – det har presidenten, och han ensam. Enligt fransk doktrin kan kärnvapenavskräckningen bara gälla egna vitala intressen.

Ifrågasättande?

Valkampanjen inför presidentvalet 2022 visade inga tecken på ifrågasättande av avskräckningen. Det råder i princip konsensus i denna fråga.

Kandidat och president Macron framhöll att Frankrikes suveränitet stöder sig på kärnvapenavskräckningens två komponenter: i oceanen (de strategiska atomubåtarna) och i luften (i flygvapnet och marinflyget på hangarfartyget). Dessa komponenter ska moderniseras så att de bibehåller sin operativa trovärdighet. Kandidat Le Pen å sin sida ville allmänt stärka försvaret inklusive kärnvapenkomponenten. Kandidat Mélenchon hävdade också att kärnvapenavskräckningen skulle förbli en grundläggande förmåga men beslutet att bygga nästa generations strategiska atomubåtar borde analyseras noga – man anar ett ifrågasättande.

Kandidat Pécresse lade tonvikten på de konventionella styrkorna medan kandidat Zemmour ansåg att Frankrike borde utveckla sin kärnvapenförmåga och det europeiska ledarskap som kärnvapenförmågan medför efter Brexit.

Det finns faktiskt ett motstånd mot kärnvapenavskräckningen. En ledande ”anti” är flygvapengeneralen Bernard Norlain. Denna debatt fokuserar på kostnaden för avskräckning, som är en tung börda för ett försvarssystem som är allvarligt underfinansierat i förhållande till sina uppdrag. Det finns därför de som anser att pengar bör överföras från kärnvapen till konventionella vapen.

Ett motargument är kärnvapnens betydelse för den franska industrin. Att avstå från kärnvapen skulle försvaga denna. Dessutom skulle avskräckningssystemets komponenter vara omöjliga att återskapa när det väl har övergivits.

Ett klassiskt och viktigt argument är att kärnvapnen garanterar Frankrikes suveränitet och ger landet stor handlingsfrihet. Tack vare kärnvapen kan Frankrike våga genomföra externa operationer med en stor del av sin armé. Denna idé är kopplad till Frankrikes historia och dess tre katastrofer 1870, 1914 och 1940: aldrig mer ett krig på fransk mark! Kärnvapnen är en garanti för att historien inte kommer att upprepas. Risken för en invasion av Frankrike är inte alltför stor, men man vet aldrig.

Ett annat argument är att kärnvapnen är ett bevis på att Frankrike fortfarande är en stormakt och har rätt att förbli en permanent medlem i FN:s säkerhetsråd. Ett motargument är att de flesta europeiska medborgare – och världens? – är emot kärnvapen. Dessutom är den gamla franska idén om ett europeiskt kärnvapen död – nästan.

En viktig aspekt är det faktum att den franska doktrinen utesluter att kärnvapen faktiskt används utom som vedergällning vid angrepp mot landets vitala intressen. På detta område har det skett en viss utveckling där den s k antistadsstrategin (countervalue) endast riktar sig mot stormakter; mot svagare makter förutses möjligheten till riktade attacker och till och med en sista varning. Ett motargument är att all användning av kärnvapen, även om den är begränsad, är otänkbar med tanke på de mänskliga och miljömässiga skador som kan förväntas.

Ett motargument är slutligen att genom att vissa länder har kärnvapen är en global fredspolitik som bygger på nedrustning omöjlig.

Av de två komponenterna, ubåtarnas ballistiska robotar och ASMP, har den senare ifrågasatts som onödig och dyr. Motargumentet är att ASMP ger mer flexibilitet, ger en möjlighet till manöver som de strategiska atomubåtarna inte gör.

Samtidigt är ett viktigt argument för kärnvapnen dels att ett land inte kan stå emot ett angrepp från en kärnvapenmakt och dels att ett trovärdigt konventionellt försvar skulle bli orimligt dyrt.

Men som sagt, kärnvapenavskräckningen är knappast hotad utan kommer att finnas kvar. Kriget i Ukraina har tvärtom tydligt visat på vikten av denna.

Högintensiv krigföring

Generalen Burckhardt, först som arméchef och nu som försvarschef, driver något som kallas högintensiv krigföring. Försvarsmakten måste förbereda sig för storkrig tycks vara budskapet. Signalen kan vara att försvaret kommer att lägga mindre tyngd vid OPEX – internationella insatser – och mer vid försvaret av de vitala intressena. Detta har vållat en del höjda ögonbryn, inte minst bland artikelförfattarens sjöofficerskollegor. För det första är det lite oklart vad som egentligen menas – med tanke på de senaste årens förluster och höga operationstempo har intensiteten uppenbarligen varit hög. Men mer principiellt – innebär detta att Frankrike är på väg att överge avskräckningsstrategin för en mer konventionell strategi? Är det möjligen en signal om att de pengar som läggs på de strategiska atomubåtarna och

deras operativa kringfunktioner borde läggas på armén?

Operativa aspekter

Avskräckning, konventionell eller med kärnvapen, bygger på trovärdighet. Denna bygger i sin tur på att den potentielle angriparen är övertygad om att vid ett angrepp kommer försvararen att faktiskt svara på det sätt som strategin anger. Trovärdigheten bygger på tre komponenter: trovärdig beslutsfattning, ett trovärdigt operativt system och robust teknik.

Beslutsfattaren, stats- eller regeringschefen, måste framstå som en beslutsam person och omge sig med kompetenta medarbetare. I Frankrike stöds presidenten av sin personliga stab (EMP – *état-major particulier*) vars chef är en femstjärnig (fyrstjärnig enligt vårt system) general eller amiral; f n amiral Rolland. Denne följer alltid presidenten.

Det operativa systemet måste vara robust och kunna garantera att kärnvapnen faktiskt sätts in när presidenten ger ordern – och bara då. När det gäller ubåtssystemet innebär detta kortfattat att det finns en väl skyddad bas – Ile Longue utanför Brest. När en av ubåtarna löper ut eller in skyddas de genom en stor ubåtsjaktoperation; denna uppgift definierar till del den franska flottans kapacitet. Väl till sjöss – ”upplöst i vattnet” – råder absolut sekretess. Patrullerna varar omkring 60 dagar och det är bara ledningen som vet var ubåten är. Intagande av ytläge sker bara i yttersta nödfall och kräver då en omfattande operation precis som vid ut-/in-löpandet. Besättningen har rätt till ett meddelande i veckan – som censureras av fartygschefen. Det går inte att ha en besättningsmedlem som går i veckotal och oroas av att frun har råkat ut för en olycka!

Då och då testas beredskapen. Fartygschef och sekond får order om att öppna var sitt kuvert och därefter vidta ett antal åtgärder. De vet inte om åtgärderna kommer att leda till att robotar avfyras eller ej.

De tekniska systemen måste kunna ge absolut operationssäkerhet – ger presidenten order så ska den också komma fram och följas.

Allt detta kräver stora insatser och förutseende också inom utbildningsområdet. Skall man kunna bygga nästa generations SNLE och hangarfartyg måste man också ha skickliga tekniker – de som ska vara ansvariga för dessa system i mitten av seklet får sin utbildning idag!

Avslutning

Den franska kärnvapendoktrinen från 1960-talet till idag präglas av kontinuitet. Även om dagens situation är annorlunda än det kalla krigets – inga sovjetiska pansardivisioner står i Östtyskland beredda att anfalla västerut – så är doktrinen i det stora hela oförändrad. Frankrike vägrar fortfarande att se kärnvapen som ett slagfältsvapen. De kan bara trovärdigt avskräcka anfall mot Frankrike – avskräckningen kan inte delas. Fortfarande ser man, med all rätt, kärnvapnen både som en garant för Frankrikes oberoende och dess internationella ställning. Visserligen har Frankrike naturligen en särskild roll inom EU som dess enda kärnvapenmakt men man inser att denna roll knappast uppskattas av medlemsstaterna.

Frankrike kommer med all säkerhet att bibehålla och utveckla kärnvapenavskräckningen. Kriget i Ukraina har tydligt visat dess betydelse. USA går inte in i Ukraina på grund av risken för ett tredje världskrig med kärnvapen. Hade kärnvapnen inte funnits hade man sannolikt gjort detta med stor risk för ett konventionellt storkrig. Och Ukraina har tydligt visat att ett sådant blir synnerligen förödande.

I samband med OSSEs toppmöte i Budapest 1994 överlämnade Ukraina sina kärnvapen till Ryssland i utbyte mot säkerhetsgarantier från Ryssland, USA och Storbritannien. Dessa visade sig vara värdelösa; hade Ukraina haft vapnen kvar så hade den ryska invasionen knappast genomförts.

Artikeln har slutligen förhoppningsvis visat att kärnvapen inte är något som hanteras hur som helst. De ställer mycket höga krav på skydd – tekniskt och operativt – och på förmågan att i varje ögonblick kunna hantera deras utnyttjande – passivt eller aktivt. Hittills har, efter 1945, kärnvapnen bara använts passivt som mer eller mindre aktiv påtryckning. Vad som skulle hända efter en aktiv användning kan man bara ha mardrömmar om.

Författaren är pensionerad kommendör, ledamot av Kungl. Örlogsmannasällskapet Kungl Krigsvetenskapsakademien och associerad ledamot av Académie de marine.

Noter

1. Huvuddelen av artikeln bygger på Wedin, Lars: *La pensée militaire française du dix-huitième siècle à nos jours*, Économica, Paris 2011.
2. Submarine-Launched-Ballistic-Missile.
3. Sol-sol balistique stratégique, mark-mark ballistisk robot.
4. Sous-marin nucléaire lanceur d'engins (SNLE), ubåt med ballistiska kärnvapenrobotar.
5. Multiple Independently targeted Reentry Vehicle.
6. Kilokoton.
7. Air-sol moyenne portée – luft-mark medellång räckvidd.
8. Supreme Headquarters Allied Powers Europe.
9. Chef d'état-major des armées – motsvarar vår ÖB även om presidenten formellt är överbefälhavare.